

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Savivaldaus mokymosi ir mokėjimo mokytis sąsajos

Dr. Vilija Lukošūnienė,

Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija,

„Epale“ ekspertė

Savivaldaus suaugusiųjų mokymosi problematika pastaruoju metu vis dažniau keliama ir analizuojama. Didelis dėmesys taip pat skiriamas teoriniams ir praktiniams mokėjimo mokytis klausimams. Įdomu, kad mokslininkai užsienyje (Simons, 1992; Zuercher, 2007, Hofmann, 2009; Moreno, 2006; Bakracevic, 2006) ir Lietuvoje (Lukšytė, Linkaitytė, 2007; Zuzevičiūtė, Teresevičienė, 2008; Lukošūnienė, 2014; Pocevičienė, 2018) analizuoja savivaldaus mokymosi ir į jį panašių mokymosi aspektų (savarankiškas, autonomiškas, savireguliuojantis, atvirasis mokymasis, reflektyvusis, savimoka) bei gebėjimo mokytis sąsajas.

Mokslinėje literatūroje paplitęs Knowles (1975, p. 18) savivaldaus mokymosi apibrėžimas: „Savo plačiąja prasme savivaldus mokymasis yra procesas, kai mokinys – be kitų pagalbos ar ja naudodamasis – imasi iniciatyvos savo mokymosi poreikiams nustatyti, mokymosi tikslams formuluoti, žmogiškiems ir materialiesiems ištekliams, reikalingiems mokymuisi, nustatyti, tinkamoms mokymosi strategijoms pasirinkti ir joms realizuoti, mokymosi pasiekimams įvertinti.“ Siebert (2007) savivaldų mokymąsi apibūdina savarankišku, nuo besimokančiojo biografijos ir patirties priklausomu tikrovės konstrukcijos procesu, kuris grindžiamas skirtumų ir skirtingų požiūrių suvokimu. Mokslininko nuomone, nepriklausomai nuo to, ar mokinys mokosi autonomiškai savarankiškai, ar mokymosi grupėse, dėl skirtingų biografijų, patirties, turimų žinių kiekvienas mokinys mokosi savo tempu, kitaip ir kitko.

Savivaldaus mokymosi reikšmė suaugusiųjų mokymesi argumentuojama tuo, kad tradiciniai mokymosi būdai nebetenkina suaugusio žmogaus, siekiančio įveikti įvairių gyvenimo sričių iššūkius, mokymosi poreikių (Straka ir kt., 1992; Friedrich, 2002; Popovič, 2012). Savivaldumas gali padėti lanksčiai reaguoti į naujus iššūkius profesinėje ir visuomeninėje srityse. Taigi <https://ec.europa.eu/epale>

savivaldus, autonomiškas mokymasis suaugusiesiems pasirodo ypatingai tinkama mokymosi forma ir, norėdami ar ne, suaugusieji tampa savivaldžiais mokiniais.

Mokėjimas mokytis savivaldžiai besimokantiems suaugusiesiems įgyja didesnę prasmę, nes, anot Wild, Wild ir kt. (2009), Mandl, Krause (2001), Reich (2009), kuo žmogus tampa vyresnis, įgyja aukštesnį išsilavinimą, tuo didėja mokymosi savarankiškumas, apsisprendimo dėl mokymosi tikslo ir strategijų laipsnis.

Gibbons (1990) nuomone, savivalda grįstas mokymasis vyksta tik tuomet, kai vieni žmonės neturi būti verčiami mokytis, o kiti žmonės – neverčiami mokytis pirmųjų. Mokslininkai mano, kad tikrasis mokymosi savivaldumas prasideda, kai asmuo savanoriškai pasirenka mokymąsi arba nusprendžia nesimokyti. Anot Hiemstra (1994), savivaldaus mokymosi koncepcija ir toliau turi būti plėtojama kaip suaugusiųjų mokymosi pagrindas, nes savivaldaus mokymosi gebėjimai gali ir turi būti formuojami ir tobulinami mokantis visą gyvenimą.

Manoma (Chisholm ir kt., 2009; Mandl, Krause, 2001), kad ir mokėjimą mokytis suaugusieji tobulina mokydami savivaldžiai, nes jie apskritai dažniausiai mokosi savivaldžiai (Knowles, 2007; Siebert, 2007; Zuzevičiūtė, Teresevičienė, 2008).

Šio straipsnio tikslas: aptarti mokėjimo mokytis ir savivaldaus mokymosi santykį.

Literatūroje išskiriami keli požiūriai į mokymosi mokytis ir savivaldaus mokymosi sąsajas.

- *Mokymasis mokytis kyla iš savivaldaus mokymosi* (Mandl, Krause, 2001; Pukevičiūtė, 2009; Reich, 2009; Bortini, 2009). Anot Pukevičiūtės, mokėjimo mokytis gaires nubrėžė būtent savarankiško, autonominio, savireguliuojančio mokymosi idėjos. Reich, Mandl, Krause nuomone, žinių ir įgūdžių įsisavinti neįmanoma neturint minimalių savivaldaus mokymosi gebėjimų.
- *Mokėjimas mokytis yra savivaldaus mokymosi prielaida* (Dubs, 1998; Stringher, 2006; Bakracevic, 2006; Wirth, Perkins, 2008). Dubs manymu, mokantis savivaldžiai svarbu gebėti mokytis, nes būtent gebėjimas mokytis sudaro prielaidas mokymosi pradžiai bei užtikrina sąmoningą ir tikslingą mokymąsi. Anot Wirth, Perkins, gebėti mokytis svarbu nustatant mokymosi poreikius ir formuojant supratimą, kaip būti savivaldžiam mokiniui.
- *Mokėjimas mokytis yra savivaldaus mokymosi pasėkmė* (Chisholm ir kt., 2009). Pasak mokslininkų, savivaldus mokymasis yra tarpinis pažinimo žingsnis, nebūtinai ir ne visuomet įtraukiantis socialinės mokymosi dimensiją. O mokėjimas mokytis, išplaukdamas iš

savivaldaus mokymosi, apima ne tik pažintinį, bet ir emocinį – motyvacinį mokymosi aspektus ir socialinę mokymosi dimensiją.

- *Mokėjimas mokytis yra savivaldus mokymasis.* Teiginys argumentuojamas nuostata, kad savivaldus mokymasis yra raktinė kompetencija (Lermen, 2007), o pastangos formuoti mokėjimo mokytis kompetenciją yra savivaldaus mokymosi gebėjimų ugdymas (Paetzold, 2008).

Lyginant esminius savivaldaus mokymosi aspektus su pagrindiniais mokėjimo mokytis bruožais, aiškiai matomos abiejų reiškinių sąsajos. Ryškiausiai jas parodo savivaldaus mokymosi ir mokėjimo mokytis etapai ir mokiniui keliami reikalavimai.

Suaugusio žmogaus savivalda dažnai aprašoma kaip mokymosi procesas, turintis specialias fazes (Knowles, 1975; Simons, 1992; Schiefele, Pekrun, 1996). Mokymasis mokytis irgi vyksta keliais etapais. Galima teigti, kad mokymosi etapų aspektu mokymasis mokytis ir savivaldus mokymasis gali būti prilyginami vienas kitam (1 lentelė).

1 lentelė. *Savivaldaus mokymosi ir mokymosi mokytis bendrumai pagal mokymosi etapus*

Savivaldus mokymasis	Mokėjimas mokytis
Mokymosi parengimas	Pasirengti mokytis, susiplanuoti mokymąsi
Mokymasis (tinkamų mokymosi strategijų pasirinkimas ir naudojimas)	Mokymasis mokytis
Mokymosi kontrolė (stebėjimas, motyvacijos palaikymas, klaidų atpažinimas, sunkumų diagnozė, refleksija)	Sekti mokymosi kelią, palaikyti mokymosi motyvaciją, atpažinti ir taisyti klaidas, reflektuoti
Mokymosi pasiekimų įvertinimas (lyginimas su mokymosi tikslais, grįžtamojo ryšio suteikimas)	Nuolat vertinti pasiektus rezultatus

Bendrumų tarp savivaldaus mokymosi ir mokymosi mokytis tendencija atsiskleidžia lyginant reikalavimus savivaldžiai besimokančiam ir gebėjimą mokytis tobulinančiam mokiniui (2 lentelė).

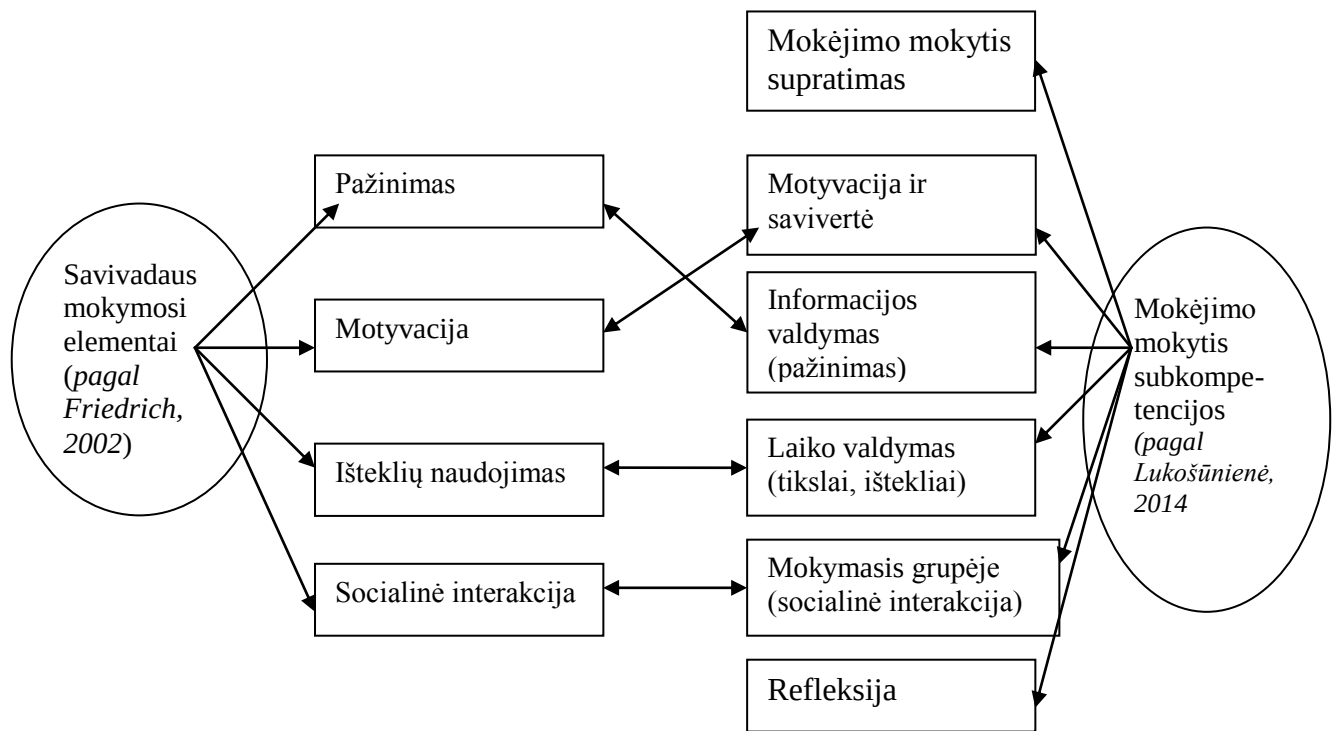
2 lentelė. *Reikalavimai savivaldžiai besimokančiam ir mokėjimą mokytis įgyjančiam mokiniui*

Reikalavimai savivaldžiai besimokančiam mokiniui	Reikalavimai besimokančiam mokytis suaugusiajam
(pagal Wirth, D. Perkins, 2008; K. Popovič, 2012)	(pagal Wirth, D. Perkins, 2008; Zürcher, 2007; Hofmann, 2009, 2010; Demetriou, 2006; Moreno, 2006)
Atsakomybė už mokymąsi	Atsakomybė už savimotyvaciją mokytis ir ištvermę
Asmeninio mokymosi stiliaus žinojimas	Asmeninių stiprybių, silpnybių, mąstymo pažinimas

Gebėjimas valdyti mokymąsi	Atsakomybė už mokymosi organizavimą, žinių troškimą
Mokymosi strategijų pasirinkimas	Gebėjimas pasirinkti ir taikyti mokymosi strategijas
Gebėjimas aktyviai konstruoti žinias ir jungti naują informaciją su jau turima	Gebėjimas rasti ir naudoti žmogiškuosius ir materialinius mokymosi išteklius
Supratimas, kad mokymasis reikalauja iniciatyvos ir pastangų	Teigiama nuostata mokytis, savęs kaip mokinio įsisąmoninimas
Kritiškas mąstymas apie savo mokymąsi	Mokėjimas bendradarbiauti su kitais
Gebėjimas rasti pagalbą	Noras padėti kitiems ir kitų motyvavimas mokytis
Pasirengimas mokytis visą gyvenimą	Vidinis poreikis asmeniniam tobulėjimui, pasitikėjimas savimi ir savivoka

Apibendrinant mokslininkų nuomones dėl reikalavimų savivaldžiai besimokančiam ir mokėti mokytis siekiančiam suaugusiam žmogui konstatuotina, kad abiem atvejais akcentuojama mokinio atsakomybė už sprendimus mokantis: mokinys privalo suprasti savo mąstymą, skirtingas žinių ir įgūdžių sritis, jų reikalavimus, suvokti asmenines stiprybes ir silpnybes, gebėti reguliuoti ir pritaikyti mokymąsi konkrečioms momentiniams ir ilgalaikiams poreikiams, naudoti žmogiškuosius ir materialius išteklius, būti motyvuotu ir turėti valios, reflektiviai ir kritiškai vertinti mokymosi pasiekimus.

Savivaldų mokymąsi, anot Friedrich (2002), sudaro pažinimas, motyvacija, išteklių naudojimas ir socialinė interakcija. Šiuos elementus palyginę su mokėjimo mokytis sub - kompetencijomis (mokėjimo mokytis supratimas, motyvacija ir savivertė, mokymosi refleksija, informacijos valdymas, laiko valdymas ir mokymasis grupėje) matome, kad kai kurie šių klasifikacijų elementai yra tapatūs (1 pav.)

1 pav. Savivaldaus mokymosi ir gebėjimo mokyti bendrumai

Tačiau yra ir „kita medalio pusė“, kuri atskleidžia, kad savivaldų mokymąsi ir mokėjimą mokyti laikyti identiškais netikslu. Daugelio mokslininkų nuomone mokėjimas mokyti yra daugiau nei savivaldus mokymasis. Mokėjimas mokyti, anot jų, yra itin svarbus žingsnis link savivaldaus mokymosi.

Pavyzdžiui, Dubs (1998), Knowles (2007) teigia, kad mokėjimas mokyti yra pradinis savivaldaus mokymosi žingsnis. Tik turint elementarius mokymosi gebėjimus galima pradėti mokyti savivaldžiai. Mokėjimo gebėjimai reikalingi ir kitoms mokymosi formoms (formaliai, neformaliai mokymuisi), ne tik savivaldžiam mokymuisi.

Mokslininkų With, Perkins (1998) nuomone, mokėjimas mokyti padeda nustatyti mokymosi poreikius, suteikia supratimą, kaip tapti savivaldžiu mokiniu. Šiems mokslininkams antrina Pocevičienė (2018), teigdama, kad, nepažindamas savo mokymosi, poreikių, nemokėdamas jų išsiaiškinti, asmuo gali pasiduoti daugumos įtakai, t.y. mokyti to, ko mokosi visi kiti arba mokyti ten, kur mokosi dauguma. Stanišauskenė (2005, 12 p.) mokėjimą mokyti teigia esant gebėjimu mokyti atpažinti „mokymosi starto poziciją“, t.y., įvertinti turimas žinias, įgūdžius ir gebėjimus bei suformuluoti mokymosi poreikius ateičiai.

Pažymėtina, kad mokėjimo mokyti kompetencija įgijama ir tobulinama ne tik savivaldžiai, bet ir kitomis formomis: reflektivaus, savireguliacinio, autonomiško (plg. Moreno, 2006), kitų asmenų facilituojamo mokymosi formomis.

<https://ec.europa.eu/epale>

Atkreiptinas dėmesys, kad emocinis aspektas ir socialinė interakcija mokėjimui mokytis formuoti ir tobulinti turi didesnę reikšmę nei savivaldžiam mokymuisi (plg., Chisholm ir kt., 2009). Mokydamiesi mokytis žmonės išmoka teikti pirmenybę nei individualiam, bet kolektyviniam patirtiniam mokymuisi, mokytis bendradarbiaujant, ne konkuruojant. Mokėjimo mokytis gebėjimas efektyviau formuojasi dažniau taikant refleksijos būdus, negu reaguojant impulsyviai, (Moreno, 2006; Paetzold, 2008). Anot Moreno, mokymasis mokytis skatina mokinius būti įtakingais, kalbėti su kitais ir juos girdėti, keistis skirtingais požiūriais ir galvoti apie tai, kad jiems šito reikės ne tik mokykliniame, bet ir kituose kontekstuose, taip pat išaugus mokyklinį amžių. Hofmann (2009) įžvelgia mokėjimo mokytis įtaką aktyviai ir pilietiškai dalyvauti bendruomenės veikloje.

Paprasčiausias būdas išsiaiškinti, kaip žmogus mokosi ir ką jis turi tobulinti, pasak Chapman (2012), yra *Mokymosi pakopų* modelis, sukurtas Gordon Training organizacijos apie 1970 metus. Modelis remiasi idėja, kad žmonės kompetenciją tobulina tik tuomet, kai pripažįsta turimos kompetencijos neatitikimą tam tikriems aptariamam momentu aktualiams reikalavimams. Mokymosi starto pozicijai atpažinti siūlomas keturių *mokymosi pakopų*, kitaip vadinamas *sąmoningos kompetencijos*, modelis (Chapman, 2012) (3 lentelė).

3 lentelė. *Keturių mokymosi pakopų modelis (pagal Chapman, 2012)*

	Kompetencija	Ne kompetencija
Sąmoninga	3. Sąmoninga kompetencija – žinoma, kaip veikti, ir suprantama, kaip veikiama, tačiau įgūdis dar nėra “antroji prigimtis”.	2. Sąmoninga ne kompetencija – žinoma, kad nežinoma kaip veikti.
Ne - sąmoninga	4. Nesąmoninga kompetencija – žinoma, kaip veikti, nebegalvojama kaip veikiama – tiesiog veikiama.	1. Nesąmoninga ne kompetencija – nežinoma, kad nežinoma, kaip veikti

Galima daryti prielaidą, kad, tik susiformavęs nesąmoningą mokėjimo mokytis kompetenciją, suaugęs žmogus taps tikrai savivaldžiu mokiniu. Tačiau ir šioje situacijoje gali atsitikti taip, jog turimų mokėjimo mokytis gebėjimų neužteks, kai žmogus pradės mokytis jam naują dalyką, kuriam reikės kitokių mokėjimo gebėjimų nei iki tol.

Savivaldaus mokymosi ir mokėjimo mokytis sąsajų apžvalga, akivaizdžiai rodo, kad sudėtinga atskirti, kuris konceptas yra pagrindas, o kuris – to pagrindo sudedamoji dalis. Darytina išvada, kad mokėjimo mokytis ir savivaldaus mokymosi konceptai yra susiję ir papildo vienas kitą.

Literatūra

1. Bakracevic K. (2006). Metacognition and self-regulation – essential parts of Learning to Learn//In: *Learning to learn network meeting*. Report from the second meeting of the network, p. 20-24.
2. Bortini P. (2009). Literature review for Italy on learning to learn competence development.
3. Chapman A. (2003-2012). Conscious competence learning model. Interaktyvus, prieiga per internetą <http://www.businessballs.com/consciouscompetencelearningmodel.htm>
4. Chisholm L., Fennes H., Karsten A., Reich K. (2009). Learning to Learn – a Method in Action. Literature Review//Synthesis Report.
5. Dubs R. (1998). Mokymas ir mokymasis – tarpusavio sąveika.//*Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, Nr.1. Kaunas: VDU.
6. Friedrich (2002). Selbstgesteuertes Lernen – sechs Fragen, sechs Antworten. Interaktyvus, prieiga per internetą <http://netzwerk.lo-net2.de/lftv/Fortbildung/Paedagogik/Selbstgesteuertes%20lernen.pdf>
7. Gibbons M. (1990). A Working Model of the Learning how to learn Process. //In: *Learning How to learn Across the life Span*. R. Smith and associates (eds.) San Francisco: Jossey- Bass.
8. Hiemstra R. (1994). Self – directed learning.//In T.Husen&T.N.Postlethwaite (eds.), *The International Encyclopedia of Education* (second edition). Oxford: Pergamon Press. Interaktyvus, prieiga per internetą <http://home.twenty.rr.com/hiemstra/sdlhdbk.htm>
9. Hofmann P. (2009). Learning to Learn. A Key – competence for all adults?
10. Knowles M.S., Holton III E.F., Swanson R.A. (2007). Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą. Vilnius: Danielius
11. Knowles M. (1975). Self directed learning. Chicago, Follet.
12. Lermen M. (2007). Lernen zu lernen – Renaissance eines alten Konzeptes. Interaktyvus, prieiga per internetą http://www.akdaf.ch/pdf/rb_lermen.pdf
13. Lukošūnienė V. (2014) Kvalifikaciją tobulinančių suaugusiųjų mokėjimo mokytis kompetencijos raiška ir ugdymas(is). Daktaro disertacija. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, <http://www.lssa.smm.lt/lt/publikacijos/>
14. Lukšytė D., Linkaitytė G. (2007). Atvirojo mokymosi proceso modeliavimas: dimensijos ir tyrimo kriterijai//*Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 13, p.126-140
15. Mandl H., Krause U.M. (2001). Lernkompetenz fuer die Wissensgesellschaft. Forschungsbericht Nr. 145. Muenchen: Ludvig Maximilians Universitaet, Lehrstuhl fuer Empirische Paedagogik und Paedagogische Psychologie.
16. Moreno A. (2006). Learning to Learn//In: *Learning to learn network meeting*. Report from the second meeting of the network, European Commission, Centre for Research on Lifelong Learning, Ispra, p. 30 – 31.
17. Paetzold G. (2008). Ist selbstgesteuertes Lernen Garant für die Nachhaltigkeit der Lernkompetenz? Hochschultage Berufliche Bildung 2008. Interaktyvus, prieiga per internetą http://www.bwpat.de/ht2008/ft03/paetzold_ft03-ht2008_spezial4.shtml
18. Pocevičienė R. (2018). Savivaldžio mokymosi kompetencija: kas tai ir kodėl tai svarbu suaugusiųjų mokyme(si) Interaktyvus, prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/epale/lt/resource-centre/content/savivaldzio-mokymosi-kompetencija-kas-tai-ir-kodel-tai-svarbu-suaugusiųjų>
19. Popovič K. (2012). Self-directed Learning//In *The Routledge International Handbook of Learning*. Ed. P.Jarvis. Oxon, New York, 216 – 227 p.

<https://ec.europa.eu/epale>

20. Pukevičiūtė V. (2009). Mokinių ir studentų mokymosi mokytis kompetencijos raiška ir ugdymo strategijos užsienio kalbos pagrindu. Daktaro disertacija. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
21. Reich K. (2009). Literature review on learning to learn – the German discourse. Learning to Learn project.
22. Schiefele U., Pekrun R. (1996). Psychologische Modelle des fremdgesteuerten und selbstgesteuerten Lernens.//In: F.E. Wienert (Hrgs.). *Enzyklopaedie der Psychologie*. Paedagogische Psychologie. Bd. 2 Psychologie des Lernens und der Instruktion. Goettingen, Hofgefe, p. 249 – 278.
23. Siebert H. (2007). Teorijos ir praktikos sąveika. Tekstai suaugusiųjų švietimo studijoms. Vilnius: Kronta.
24. Simons P.R. J. (1992). Lernen selbstaendig zu lernen – ein Rahmenmodell//In: H.Mandl, H.F. Friedrich (Hrgs.). *Lern – und Denkstrategien. Analyse und Intervention*. Goettingen:Hofgreffe, p. 251 – 264.
25. Stanišauskienė V. (2005). Mokymasis mokytis mokykloje. Interaktyvus, prieiga per internetą http://www.mkc.lt/dokumentus/mokymosi_medziaga/mokomes_mokytis.doc
26. Straka G.A. (2005). Vom der Klassifikation von Lernstrategien im Rahmen selbstgesteuerten Lernens zur mehrdimensionalen und regulierten Handlungsepisode. ITB-Forschungsberichte 18/2005. Bremen: ITB.
27. Stringher C. (2006). What is Learning to Learn? An updated theoretical exploration/ Working Paper N.10/2010. Inatituto nazionale per la valutazione del sistema educativo di itruzione e di formazione (INVALSI).
28. Wild E., Wild K.P. (2009). Jeder lernt auf seine Weise. //Nespausdinta konferencijos Tarptautinė diskusija apie aukštąją mokyklą ir mokyklą: naujos plėtros galimybės ir rizikos (*Hochschule und Schule in der internationalen Diskussion: Chancen und Risiken neuer Entwicklungen*) medžiaga. Internationale Tagung an der Universität Hildesheim. The International Academy for the Humanization of Education (IAHE). 30. 03 2009 - 02. 04 2009
29. Wirth K.R., Perkins D. (2008). Learning to Learn. Interaktyvus, prieiga per internetą http://cleanet.org/NAGTWorkshops/metacognition/selected_references.html
30. Zuercher R. (2007). Informelles Lernen und de Erwerb von Kompetenzen. Theoretische, didaktische und politische Aspekte.bm:ukk (eds) *Materialien zur Erwachsenenbildung: Informelles Lernen*. Wien: bm:ukk.
31. Zuzevičiūtė V., Teresevičienė M. (2008). Suaugusiųjų mokymasis. Andragoginės veiklos perspektyva. Mokslo studija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.